

UNIVERSITATEA *LUCIAN BLAGA* SIBIU
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ *ANDREI ȘAGUNA*

**„*VAI VOUĂ CĂRTURARILOR ȘI FARISEILOR
FĂȚARNICI!*” O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ, LITERARĂ
ȘI EXEGETIC-TEOLOGICĂ ASUPRA TEXTULUI DIN
MATEI 23**

(rezumatul tezei de doctorat)

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE MIHOC

DOCTORAND

PR. PIȚ GEORGE COSMIN

Sibiu

2015

**„VAI VOUĂ CĂRTURARILOR ȘI FARISEILOR FĂȚARNICI !” O PERSPECTIVĂ
ISTORICĂ, LITERARĂ ȘI EXEGETIC-TEOLOGICĂ ASUPRA TEXTULUI DIN
MATEI 23
(rezumat)**

Cuvinte cheie: Matei 23, ipocrizia, fariseii, conflictul Iisus Hristos-farisei, vaiurile ca exorcisme.

În această lucrare prezint, bazându-mă pe diverse alte teorii, un punct de vedere ortodox asupra temei: **„Vai vouă cărturarilor și fariseilor fățarnici! O perspectivă istorică, literară și exegetic-teologică asupra textului din Matei 23.** Despre cercetarea biblică noutestamentară se poate spune că a acoperit toate ariile posibile, că s-a făcut exegeză la toate cărțile canonice, mai ales asupra Evangheliei de la Matei, la care s-a oprit studiul meu. E mereu un risc și este un lucru temerar găsirea unor breșe explorabile exegetic. Ortodoxia are o multitudine de exegeze la o mare înălțime teologică, elaborate de Sfinții Părinți. Dacă ne oprim însă asupra literaturii exegetice din modernitate, observăm că majoritatea studiilor la Evanghelia de la Matei vin din tradiția catolică și cea protestantă. Este o certitudine absența studiilor dedicate Evangheliei după Matei care vin din tradiția ortodoxă, și, mai mult, din școala biblică ortodoxă românească. Acesta a fost motivul pentru care m-am oprit la Evanghelia de la Matei, mai exact asupra capitolului 23, care prezintă punctul final al conflictului dintre Domnul Iisus Hristos și farisei, vârful acestei scale a disputei. Capitolul 23 al Evangheliei după Matei nu a fost explorat în studii biblice românești, decât extrem de rar și tangențial. În orice caz cele 7 vaiuri din 23, 13-33 sunt absente în studiile biblice românești ortodoxe, această temă nefiind abordată în studiile românești la nivel academic. De aceea, observând această lacună pe baza introspecției selective a acestor puține studii, relevanța abordării într-o teză de doctorat a capitolului mateian 23 este binevenită pentru a plini acest gol. Noutatea constă mai ales în faptul că lucrarea de față evidențiază în partea a doua

un aspect deloc tratat, anume evaluarea celor șapte vaiuri din Matei 23 ca exorcisme ale Mântuitorului împotriva duhului demonic al fățarniciei.

Studierea sistematică a capitolului mateian 23 și a vaiurilor adresate fariseilor și cărturarilor a fost destul de ignorată sau evitată în cercetarea biblică, în ultima perioadă ajungându-se la numeroase controverse. Fariseii sunt priviți ca fiind de două ori victime, odată victimele lui Iisus, iar apoi ale lui Matei. Acesta este un nivel al exagerării. Un alt palier al controverselor este faptul că sunt evaluați ca grup, unilateral și considerați răi și rău intenționați. Fariseii nu sunt atacați în bloc (*Vai vouă cărturari și farisei, care sunteți fățarnici*), căci cunoaștem din Noul Testament exemple pozitive ale fariseilor: Nicodim-partenerul dialogului de taină al lui Iisus-Ioan cap, 3, Gamaliel-avocatul grupului de Apostoli în fața Sinedriului-Fapte 5, 34-40, fariseul Saul devenit apostolul Pavel și alții care au îmbrățișat credința în Hristos (Fapte 15,5 - *unii din eresul fariseilor, care trecuseră la credință*). Excepțiile acestea (și probabil că nu sunt doar ei din grupul de 6000 de farisei) fac să se confirme că nu e îndreptățit nici acest punct de vedere.

În ceea ce privește semnificația lucrării „*Vai vouă cărturarilor și fariseilor fățarnici!*” **O perspectivă istorică, literară și exegetic-teologică asupra textului din Matei 23**, ea este importantă pentru că aduce în prim plan o temă care va îmbogăți peisajul exegetic ortodox românesc, anume motivația Mântuitorului care a făcut să pronunțe vaiurile contra ipocriziei fariseilor și cărturarilor, dar și pentru consecințele unei corecte evaluări asupra situației de azi din Biserică: insistența pentru o exegeză corectă, în duhul Evangheliei, care va avea efecte pozitive pentru finalitatea propovăduirii, trăirea unei vieți autentice în Hristos. Importanța lucrării rezidă în utilitatea ei pentru o categorie extinsă din Biserică, pentru studenții interesați de viața Bisericii, studenți la teologie, teologi absolvenți și viitori preoți, dar mai ales pentru experții Noului Testament, diaconii, preoții și episcopii Bisericii. Lucrarea este o oglindă bună pentru categoriile enumerate, ce poate arăta greșelile care trebuie ocolite: ipocrizia, abuzul de imagine și falsă exegeză.

Poziția teoretică. Punctul central al capitolului 23 este faptul că exegeza antimesianică la Tora lui Moise și la profeți, precum și ipocrizia comportamentului lor îi descalifică pe farisei și cărturari, ca descendenți ai celor ce au ucis pe profeți, făcând ilegală calitatea de lideri și experți ai Legii Vechi pe care și-o arogau, în special după anul 70, când, după dărâmarea Ierusalimului și a Templului, Sinedriul, compus în special din saducheii își pierduse controlul în

chestiunile religioase. Am reflectat asupra conflictului dintre iudei și creștini, mai exact între fariseismul post-Iabne și comunitatea lui Matei, conflict ascuns în capitolul 23. Faptul că Evanghelia e veche, se probează prin exprimarea multor aspecte ce țin de începuturi încă nedefinite în totalitate pentru comunitatea lui Matei, concentrate în întrebarea: luăm distanță față de iudei sau nu? Iudeii deveniți creștini puteau fi sensibili la această distanțare față de Templu, față de Moise, de Tora și de cei care citeau din ea și o interpretau cu o semnificație exclusiv iudaică.

Actualizarea textului din Matei 23 și implicațiile pozitive ale acestei lucrări. Teza de față se constituie într-un îndemn la o autoevaluare critică a clerului ortodox, căruia îi este repus în atenție un text dens și în același timp actual în severitatea exprimării în ce privește abaterile liderului spiritual. Un lait-motiv al tezei, regăsit în toate secțiunile capitolelor, este cel referitor la **gravitatea fariseismului din Biserică astăzi**. În aceste actualizări inserate în text accentuez că dacă atitudinea teologilor sau a clericilor este identică cu cea a fariseilor, Hristos îi va certa prin vaiuri și pe aceștia. Aceasta e una din lecțiile capitolului 23, o roadă a Evangheliei lui Matei pentru Biserica secolului XXI. Adăugăm aici un îndemn al părintelui Grigorie Marcu, apărut în Revista Teologică, *Atitudini-Și fețele bisericesti trebuie să se spovedească*, RT 1938, nr 11-12, p. 507. în care face apel la Matei 23: „*Să ne gândim, prin contrast, la cuvintele grele pe care le-a avut Mântuitorul la adresa fariseilor, bine știind că aceștia sunt tipul slujitorilor lui Dumnezeu care zic dar nu fac și să ne ferim de-a cădea sub aceeași osândă. În acest scop, nu zăboviți să citiți încă odată, cu toată atențiunea, cap. 23 al sf. Evanghelii de la Matei*”. Fariseismul, înțeles ca ipocrizie a vieții de credință nu a dispărut din istorie, n-a rămas doar în descrierea din paginile Sfintei Evanghelii, acesta nu a fost doar atunci cu asprime criticat de Hristos, ci întâlnim vaiul ca gen literar și admonestarea fățarniciei cu mult timp înainte, în scrierile profetice din Vechiul Testament, în literatura intertestamentară și chiar în textele rabinilor și fariseilor contemporani cu Iisus Hristos. Dar vaiurile au acoperire și în realitatea prezentă. Pericolul fariseismului este imens, mai ales la cei ce propovăduiesc Cuvântul, la experții Scripturii, la profesioniștii credinței. Acest studiu va fi o alarmă că semnalele anticlericaliste ale societății nu trebuie ignorate când se pronunță cu privire la abuzurile oamenilor Bisericii, mai ales ale clerului. Cercetarea acestei teme se va alătura studiilor apărute despre Evanghelia de la Matei, cu o contribuție ce relevă importanța capitolului 23 pentru viața Bisericii.

Lucrarea, alcătuită din 26 capitole, se împarte în 3 părți. În prima parte, introductivă, sunt prezente câteva capitole care fac semnificativ studiul temelor din Matei 23. În partea a doua am inserat o analiză exegetică a capitolului 23, respectând metoda istorico-critică, dar nedându-i ultimul cuvânt în toate situațiile, ci doar acolo unde a fost cazul. În partea a treia am procedat la selectarea câtorva teme care se desprind din acest discurs, care ajută la contextualizarea teologiei vaiurilor, privite ca exorcisme.

PARTEA ÎNTÂI: INTRODUCERE

Un capitol special al tezei a avut în vedere **revistele de teologie din România**, capitol divizat în două categorii de studii asupra fariseilor și fariseismului: cele apărute la Sibiu, întrucât aportul contribuțiilor exegetice din acest vechi centru teologic este relevant în cele două producții sibiene, *Revista Teologică* și *Mitropolia Ardealului*; iar partea ultimă a capitolului vizează studiile apărute în alte centre teologice din România. Constatarea la care am ajuns la finalul acestui capitol face clar faptul că despre farisei și cărturari mai apar articole, mai ales acelea care abordează iudaismul sectar al epocii Noului Testament sau în predici la pida vameșului și fariseului, dar cele 7 vaiuri sunt absente în studiile biblice românești ortodoxe. Ultimul capitol al acestei părți este o prezentare a celor patru termeni repetați în diatriba Mântuitorului: **vaiul, fariseii, cărturarii și fățărnicia**. Ultimul capitol al primei părți aduce o prezentare a fariseilor la nivelul anului 2015. E vorba despre două monografii recent apărute, scrise de Mary Marshall și Roger Amos.

PARTEA A DOUA: ANALIZĂ EXEGETICĂ

Această parte are trei mari capitole:

1. Matei 23, 1-12. Exegeză și teologie

Acest capitol cuprinde exegeza și interpretarea teologică a primei părți a capitolului mateian 23, versetele 1 până la 12. Capitolul este divizat în cinci subcapitole care analizează toate cele 12 versete, care au primit o aranjare logică, teologică și tematică, așa cum a fost gândit de evanghelistul Matei.

Primul subcapitol are în prim plan audiența, accentuându-se faptul că publicul e un un grup cu colorit divers, mulțimi(inclusiv pelerini veniți la Ierusalim) și ucenici. Mulțimea poporului evreu e prezentată în Matei la jumătatea distanței între două grupuri: biserica și fariseismul emergent. Observăm însă o progresie a mulțimii înspre postura de ucenici: de la uimirea pentru miracole(9,33), la un interes mesianic observat în împlinirea minunilor lui Hristos (12,23), la o declarație pozitivă (21,9) a statutului lui Iisus ca Fiul lui David.

Al doilea subcapitol tratează viciile celor care se folosesc de numele lui Moise ca acoperire pentru păcatele ascunse de evlavie, adică fariseii și cărturarii, numiți aici urmași nevrednici ai catedrei lui Moise. Am reținut ca plauzibilă nota lui Cecil Roth și conotația negativă pe care o dă acestei metafore: a sta în scaunul lui Moise a fost „*un simbol de aroganță intelectuală*” După ce liderii au fost portretizați sumar, studiul meu s-a oprit asupra unei interogații: Domnul Iisus afirmă autoritatea fariseilor și cărturarilor? Răspunsul pe care l-am identificat la această interogație este că nu trebuie să răsturnăm sau să distrugem scaunul lui Moise, pentru că fariseii și cărturarii au ajuns în posesia acestuia, Mântuitorul cere respectarea Legii chiar când cei ce o proclamă sunt nevrednici. „*După faptele lor să nu faceți*” a generat însă o fugă, o repulsie față de farisei, o fariseofobie a creștinilor din Biserica lui Matei. Versetul 4 aduce în discuție un alt cuvânt-cheie din Matei 23: *sarcini grele*(comp. cu și Lc 11,46), care demonstrează eșecul propovăduitorilor și îndreptățește continuarea discursului. Aceste *sarcini* sunt cerințele stricte ale tradițiilor cu privire la ritualurile ceremoniale și detaliile datoriilor morale. Vaiurile ce vor urma de la v. 13 sunt prefigurate de v. 4, unde e accentuată diferența dintre umerii oamenilor împovorați și degetul fariseilor care nu ajută cu nimic.

Al treilea subcapitol, dezbate secțiunea Matei 23, 5-7, unde găsim trei cuplete mateiene în șase exemplificări pentru spectacolul religios: a. toate faptele lor le fac ca să fie priviți de oameni; b.își lățesc filacteriile și își măresc ciucurii de pe poale; c.le place să stea în capul mesei la ospete; d.(le place să stea) în băncile dintâi în sinagogi; e.(le place) să li se plece lumea în piețe ; f.(le place) să fie numiți de oameni: Rabi.

Am evidențiat în acest al treilea capitol absența sincerității. Definiția caracterului liderilor, așa cum este ea rezumată de v. 5, ar putea fi: fariseii și cărturari sunt oameni ce caută reflectoarele și publicitatea. De aici începe portretizarea grafică a liderilor: poartă însemne speciale, vor poziții privilegiate și mai ales onoare publică. Dilatarea filacteriilor era din nou o exagerare fariseică,

întrucât după mărtura lui Fillion, dimensiunile fiecărei părți care compunea Tephilin, aveau o precizie matematică. Fariseii nu sunt satisfăcuți că sunt onorați cu întâietatea la mese, ci o caută mai departe în sinagogă și în agora. Două aspecte pe care le-am subliniat, căutând să le fac relevante în iconomia exegezei acestui capitol sunt: sensul culpabilizant al dublei prezențe a cuvântului $\pi\rho\omega\tau\omicron$ și prezentarea sinagogii ca spațiu sacru devenit loc de etalare a întâietății și, mai târziu, loc de persecuție a creștinilor. În dezbaterile despre Sinagogă și Biserică am precizat că originea conflictului din Matei 23 rezidă în faptul că își disputau o legitimitate, revendica, fiecare de partea sa, prerogativele Israelului autentic. În Matei 23 persecuția prin intermediul sinagogilor este evidentă în vaurile lui Iisus împotriva cărturarilor și fariseilor, dar în special în finalul capitolului. Unul din cele mai interesante aspecte din acest subcapitol vizează pasiunea fariseilor și cărturarilor pentru prezența în agora unde plecaciunea și vocalizarea salutului ce-l primeau era o motivație a zelului religios.

Subcapitolul al patrulea se axează pe Matei 23, 8-10 și pe interdicția utilizării titlurilor rabbi, învățător, tată. *Ei și voi* sunt în această parte două tabere distincte. Evitarea titlurilor am pus-o în conexiune cu schimbarea liderilor ce exercitau conducerea comunității mateiene, care nu mai sunt foștii lideri ce pretind un mod aparte de adresare. Dacă Unul singur este Învățător, dar în același timp în Biserica primară au existat persoane în funcții de conducere, reiese că ierarhii, părinții și învățătorii Bisericii sunt cu voia lui Dumnezeu puși în slujirile lor și mereu atenționați să fugă de titluri trufașe. Termenul care primește libertatea de a fi utilizat este $\acute{\alpha}\delta\epsilon\lambda\phi\omicron\iota$. Acesta încurajează o imagistică familială, dar conține și o dorință de universalizare. Fraternitatea inhibă raporturile subalterne, convenționale, dar nu anulează ierarhia, căci Hristos rămâne Învățătorul, adică $\kappa\alpha\theta\eta\gamma\eta\tau\eta\varsigma$. Probabil că Matei a menționat acest cuvânt pentru a-l conecta cu alte cuvinte cheie din această secțiune: $\kappa\alpha\theta\acute{\epsilon}\delta\rho\alpha\varsigma$ -scaun și $\acute{\epsilon}\kappa\acute{\alpha}\theta\iota\sigma\alpha\nu$ -s-au așezat din v.2, utilizând astfel dispozitivul retoric al omofoniei.

Al cincilea subcapitol prezintă versetele 11 și 12. Aici am pus accent pe întâietatea care slujește pe toți și mai ales pe ideea că Iisus Hristos este model de smerire și înălțare. Am făcut o trimitere la Robul Domnului, expresie ce a făcut obiectul multor profeții la Isaia (Ebed Yahve-cap. 53). Versetul 11 nu insistă pe gustul pentru propria obscuritate, nici pentru un eroism al negației personale, nici pentru o umilință paralizantă, ci este o nouă subliniere a mândriei fariseului (pildă

întâlnită doar la Luca) a cărui prezență la templu a fost finalmente sortită eșecului, și o laudă pentru vameș(aici Matei), care și-a încununat de succes prezența în spațiul sacru.

2. Matei 23, 13-33. Exegeză și teologie.

Această parte din lucrare încearcă să investigheze dacă discursul vaiurilor poate fi acceptat în maniera în care Matei îl redă în Matei 23. Evanghelistul Matei își organizează teologic materialul de care dispune sau pe acela pe care îl cunoaște din experiența proximității lui Iisus Hristos. Evanghelistul Matei, punând accent pe acest discurs al Mântuitorului redă importanța acestui mesaj adresat mulțimilor și ucenicilor dar cu trimitere la cărturari și farisei. Ca vameș, obligat să fie atent la detalii, putem afirma că Matei pune în fața cititorului textul din capitolul 23 într-o manieră foarte fidelă, dar adăugând și unele elemente interpretative, cu intenția de a sublinia aplicarea discursului la situația Bisericii de atunci. Contextul original în care a fost rostit acest capitol e un aspect esențial, așa încât au fost interogate circumstanțele teologice, istorice și culturale ale iudaismului secolului I d.Hr. pentru a avea o perspectivă corectă asupra subiectului. La prioritatea textului lui Marcu față de Matei și Luca, teoria pe care mi-am întemeiat teza, se adaugă un material comun doar lui Matei și Luca, care ar fi putut transmite o altă formă a vaiurilor de care să fi ținut seama Matei.

Textele *cu vaiuri* în diferitele variante sinoptice au adus un aport relevant al lucrării de față. Faptul că apar vaiuri la toți sinopticii demonstrează că acestea reprezintă un segment esențial a mesajului lui Iisus Hristos, fiind o dovadă că putem da credit maxim integrității în care sunt prezentate de către Matei Marcu și Luca. Vaiurile n-au fost prima dată rostite de Mântuitorul Iisus Hristos, nici inventate de Biserica lui Matei, ci ele au locul lor bine definit, începând cu profeții și continuând cu limbajul literaturii intertestamentare și a celei apocaliptice. Mântuitorul continuă o tradiție, iar evanghelistul Matei o redă în scrierea sa, aplicând vaiurile rostite de Mântuitorul la situația Bisericii sale. Predica de pe munte, cu fericirile cu care debutează, a reprezentat o paralelă constantă a vaiurilor, căci dacă programul unei noi vieți e conținut în fericiri, în vaiurile din capitolul 23 e criticată de Iisus calea alternativă pe care fariseii o propuneau poporului prin autoritatea de care se bucurau. Dincolo de celelalte mărturii despre fariseismul secolului I, cea a evanghelistului Matei are la temelie aprofundarea temei vaiurilor din perspectiva dumnezeiesc-umană a lui Iisus Hristos. Tradiția ortodoxă nu contestă vaiurile așa cum sunt extins relatate de fostul vameș, comparativ cu ceilalți sinoptici, ci vede în severitatea

lor un semn al milostivirii Mântuitorului față de liderii care erau posedați de duhul fățărniciei care paraliza posibilitatea de a vedea în El pe Mesia. Mântuitorul ne predă una din cele mai actuale lecții în Matei 23. Este lecția despre pericolul atitudinii ipocrite a specialistului în religie, a profesionistului Scripturilor.

3. Matei 23, 34-39. Exegeză și teologie

Capitolul 23 însumează conflictul dintre Hristos și oponenții Săi și pregătește terenul pentru arestarea și moartea Sa ce urmează în capitolul 26 al Evangheliei. S-au identificat câteva puncte ale intensificării anti-fariseismului: 1) adăugarea epitetelor peiorative, 2) două versete (32 și 33) au determinat prezentarea persecuției farisaice asupra misionarilor creștini într-o relație strânsă cu persecuția profeților de către generațiile iudaice anterioare, 3) plusarea versetului 34 a făcut mai specifică persecuția contemporană (biciuirea în sinagogă, urmărirea din cetate în cetate), 4) expresia *asupra voastră* suprapusă peste *neamul acesta*; 5) locația Ierusalimului, prezentată ca un vârf al discursului împotriva fariseilor dă o forță anti-farisaică pe care originalul nu o posedă. Matei indică faptul că ostilitatea față de farisei este proporțională cu regimul persecuției fariseilor asupra misionarilor creștini. Matei 10,17 și 23,34 sinagogile sunt, în aceste contexte, sinagogile unde se adunau fariseii sau sinagogile publice unde fariseii erau influenți și puteau schimba hotărârile adunărilor publice. Cronologia persecuției descrise la Matei e greu de stabilit. E vorba de persecuții anterioare anului 70 sau de cele derulate după căderea Ierusalimului? Dirijarea misionarismului în afara comunității este deja un lucru primordial. „*Casa Mea*” (Mt 21,13) devine în finalul capitolului 23 „*casa voastră*” (Mt 23,38), care semnifică abandonarea Templului în care e evidentă mimarea relației cu Dumnezeu, de către generația care Îl răstignește pe Fiul. Programul anticreștin din secolul I poate fi rezumat astfel: 1. creștinismul iudaic a fost o mișcare mai semnificativă în comunitățile din Palestina decât s-ar părea. Creștinii evrei au fost adversari ideologici ai rabinilor; 2) creștinii evrei au fost împrăștiați prin orașele și satele evreiești din Galileea. Probabil au observat o mare parte din Tora așa cum făceau și evreii; (3) Strategia împotriva creștinilor a fost de a-i exclude de la toate domeniile vieții evreiești, atât religioase și sociale. Principalul câmp de luptă a fost sinagoga, deși se pare că o vreme cei ce credeau în Hristos au continuat să participe la sinagogi în zile de Sabat. Persecuția profeților Vechiului Testament și a misionarilor creștini a avut, în mintea autorului, drept pedeapsă

distrugerea Ierusalimului în anul 70. Martirii Vechiului Testament sunt într-o solidaritate cu Hristos. Sângele dreptilor Vechiului Testament, de la Abel la Zaharia este concentrat în această generație, căci a respinge un profet este identic cu a respinge pe un trimis. Iisus este Trimisul prin excelență, este Trimisul Tatălui. Cei ce ucideau un profet în trecutul istoric al lui Israel de fapt îl ucideau pe Iisus Hristos în avans. Profetii și dreptii lui Israel erau așadar, conform acestei idei, delegații sau împuterniciții, mandatarii, solii, locotenenții lui Hristos în diverse generații istorice. Generația care respinge pe Iisus va avea tot sângele nevinovat luat în considerare. Speranța este că Dumnezeu respinge pe Israel sau numai pe liderii lui, dar acceptă pe alții în locul lor.

PARTEA A TREIA: ANALIZA TEMATICĂ. VAIURILE CA EXORCISME

Vaiurile ca exorcisme.

S-au adus argumente că acest conflict dintre Iisus și farisei are ca pornire exegeza asupra Torei lui Moise, mai ales faptul că inadvertențele exegezei cu viața cotidiană a fariseilor nu puteau fi aprobate de Hristos. Motivele prin care îi dezaprobă Hristos pe farisei și cărturari, sunt dezvăluite în cele cele opt scandaluri, exprimate în capitolul 23 prin șapte vai-uri: scandalul soteriologic (v.13), scandalul misionar (v.15), scandalul teologic(v.16-22), scandalul disciplinar (v.23-24), scandalul asupra purificării (v.25-26), scandalul de imagine (v.27-28), scandalul criminal (v 29-32).

Problema cea mai acută cu acest capitol pe care toți exegeții o resimt, e aceea a clasificării fariseilor, a portretizării lor exacte. O mare parte a exegezilor, în special cele tradiționale, dar având susținere puternică și în modernitate spun că fariseii erau persoane cu totul rele, fără avea nimic bun, iar Mântuitorul făcându-i fățarnici se dezice total și iremediabil de ei. A doua extremă, vizibilă din ce în ce mai mult, se axează pe reabilitarea fariseilor, care erau, spun aceștia, oameni cu totul sinceri, dedicați îndrumării poporului în detaliile complicate ale împlinirii Legii, numai că au avut parte de o prezentare unidirecțional negativă din partea lui

Iisus și din partea evangheliștilor, în special Matei. Cu alte cuvinte, erau *băieți buni dar cu o presă(media) răutăcioasă*.

Dificultatea în fața căreia m-am aflat, abordând Matei 23 la nivel exegetic și teologic, a constat în aceea că nu puteau fi valabile cele două poziții extreme.

Prima poziție mi se prezenta incorectă față de Mântuitorul Hristos. Pe toți păcătoșii I-a primit, le-a promis iertarea, de ce tocmai fariseii să fie în acest fel nedrept respinși. Doar și ei erau păcătoși, aveau păcatele lor, păcatele profesiei, ca tâlharii, ca vameșii, ca desfrânații. De ce s-a dezis și detașat Hristos de ei? A doua poziție făcea irelevant un întreg capitol din Matei. Putea să mintă Mântuitorul? A rostit El gratuit cele scrise în prima evanghelie în capitolul 23? Dacă acest lucru nu e posibil, am concluzionat că exista o problemă reală, o piedică imensă care le bloca accesul liderilor iudei la Mesia, mai mult decât erau obstrucționați de patimi celelalte categorii de păcătoși.

SOLUȚIA la care am ajuns în urma cercetării, care rezolvă, credem, această dilemă și o prezint în această teză este aceea conform căreia Mântuitorul nu putea să îi urască sau să-i blesteme pe farisei, ci ca pe oricare dintre păcătoși, îi iubea, însă sfătuindu-i, muștrându-i, înfricoșându-i, plângându-i, **certându-i mai ales prin vaiuri** ca pe unii ce puteau să nu se lase conduși de cel rău. Așa am ajuns la concluzia că vaiurile din Matei 23, 13-33 sunt exorcisme și reprezintă o certare a duhului demonic al fățarniciei care îi subjugă pe cărturari și farisei.

M-am bazat în acest demers pe patru argumente. Și doresc să le prezint în ordinea în care le-am descoperit. Mai întâi, Pr. Prof. Dr. **Vasile Mihoc**, în studiul *Aspecte ale spiritualității comunității mateiene în lumina textelor și a trăsăturilor specifice primei Evanghelii*, în *Teologie, Slujire, Ecumenism - Omagiu Î.P.S. Dr. Antonie Plămădeală*, Sibiu, 1996, p. 325, folosește expresia „*cearta, termen tehnic pentru exorcisme*”. Argumentarea ce a pornit de la această scurtă expresie are câteva puncte:

- a. Așa cum Hristos poruncește demonului pe care îl ceartă, tot astfel se comportă cu fariseii, care I-au fost potrivnici, încercând să se opună misiunii Lui.
- b. În textul mateian Mântuitorul îi ceartă pe farisei, dorind să alunge răul, duhul ipocriziei, care paralizează mintea și inima lor, precum și posibilitatea apropierii lor de Mesia.

- c. Asemenea cum demonii au fost alungați când aduceau dezordinea în viața celor posedați, sunt certați și fariseii care aduceau dezordinea spirituală în comunitatea mateiană.
- d. Comportamentul fariseic este identic cu situația duhurilor rele: nici ele nu intră în comuniune cu Dumnezeu, nici pe alții nu lasă să intre (Mt 23,13). Duhul rău al fățarniciei era așadar cel care instiga pe farisei să blocheze accesul credincioșilor în Împărăția cerurilor.
- e. Sensul certării duhurilor rele care dominau pe farisei și cărturari e același cu cel exprimat în cunoscutul dicton paulin: „*Căci pe cine îl iubește Domnul îl ceartă, și biciuiește pe tot fiul pe care îl primește*” (Evrei 12,6).

2. Acest prim pas avea nevoie de o articulare mai concretă aplicabilă la farisei. Așa a apărut al doilea pilon. Patrologul **Cristian Bădiliță** în studiul său, susține ideea promovată în această teză când spune: „*Iisus săvârșește minuni, vindecând orbi, muți, ologi, posedați. Negând prezența și lucrarea efectivă a Duhului Sfânt în aceste vindecări, fariseii iau locul orbilor, muților, ologilor, posedaților, devenind, ei, cei care îl acuză pe Iisus de complicitate cu Beelzebul, adevăratele progenituri ale lui Beelzebul*”. (Cristian BĂDILIȚĂ, *Păcatul împotriva Duhului Sfânt: incursiune biblică și patristică, în Glăfire(nouă studii biblice și patristice)*, Polirom, Iași 2008, p. 111-112.) Apoi continuă argumentația: „*Fariseii sunt protoeretici reprezentativi, ei îl reduc pe Iisus la uman, iar când trebuie să acorde un verdict asupra lucrărilor Lui dumnezeiești, le pun pe seama lui Beelzebul. Prin urmare Îl coboară până la diavol, negând lucrările Duhului*”. (ibid, p. 115) Vaiurile din Matei 23 capătă în acest fel o notă cu totul distinctă și valențe de exorcisme, iar Matei 12(demonizarea fariseilor) e o anticameră a capitolului 23. Fariseii sunt posedați de Beelzebul tocmai în acest punct, al calomnieri aduse lui Hristos că scoate demonii și face minunile cu ajutorul satanei.

3. Părintele Academician **Dumitru Stăniloae** în volumul *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, arată că în Matei 12, dar și la toți sinopticii, este reliefată finalitatea acestui crescendo al conflictului cu o durată de mai multe zile: „*dialogul polemic de două sau mai multe zile între El și iudei culmina în reciproca acuzare de slujitori ai demonilor. Dar demon nu putea avea Iisus, care propovăduia un Dumnezeu al iubirii. Săvârșim toți adeseori răul. Dar păstrăm totuși credința în Dumnezeu, dacă nu justificăm răul cu credința în Dumnezeu, ci cu neputința noastră*”. (Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Editura

Centrului Mitropolitan, Sibiu, 1991, p. 161-162). Când spune „*demon nu putea avea Iisus*”, părintele Stăniloae lasă de înțeles că demon aveau fariseii, care îl acuzau pe Domnul de colaborare cu Beelzebul.

4. Ieromonahul **Arsenie Boca**, în *Cărarea Împărăției*, oprindu-se asupra acestui episod din Matei 23, subliniază că Iisus i-a certat ca nimeni altul, dar nu i-a urât nicidecum: „*dar Domnul, ca un Dumnezeu, cunoscând gândurile potrivnicului, n-a urât pe fariseii puși la lucru de el (căci cum ar fi făcut-o fiind din fire bun?) ci, prin iubirea față de ei, bătea pe cel ce lucra prin ei, iar pe cei purtați de el, nu înceta să-i sfătuiască, să-i mustre, să-i înfricoșeze, să-i plângă, ca pe unii ce puteau să nu se lase conduși de el. Blestemat de ei, se purta cu îndelungă răbdare. Mântuitorul, e drept, i-a mustrat și i-a certat ca nimeni altul, însă nu i-a urât nici o clipă, de vreme ce pe diavolul din ei îl certa și-l umilea dându-l la iveală și arzându-l cu adevărat, iar pe ei îi iubea și îi învăța înainte*”. (Ieromonah Arsenie Boca, *Cărarea Împărăției*, Ediția a IV-a, Arad, 2003, p. 10-11). Atunci când fariseii nu se credeau posedați de cel rău au aruncat asupra Domnului acuza demonizării: „*Satana i-a răsculat împotriva Mântuitorului pe oamenii puternici de atunci, viclenii vremii, cărturarii și fariseii lumii vechi, unelte ale sale, oameni slabi dar cu putere mare, ca doară-doară Iisus îi va blestema sau îi va urî, și așa va greși măcar împotriva celei de-a doua porunci, porunca iubirii de oameni*” (ibid. p 30).

Istoria efectelor textului din Matei 23

Un larg capitol reflectă prezența vaiurilor din **Matei 23 în Imnul 58** al Sfântului Simeon Noul Teolog (sec. XI). Unul din motivul apropierii celor două texte este cuvântul *vai*, o expresie întâlnită doar în contexte specifice unde predomină ideea iminenței judecății pe care Dumnezeu o face oamenilor. Vai-ul, asemănător unei tânguiri pentru starea jalnică în care au ajuns oamenii prin propriile acțiuni, anunță anticiparea unei hotărâri nefavorabile. În Matei 23 Cel care pronunță vai-urile este Hristos (***Vai vouă***), iar cei cărora le sunt adresate sunt cărturarii și fariseii. O altă ipostază a vai-urilor găsim însă la sfântul Simeon Noul Teolog, unde expresia capătă o nuanță de integrare a autorului în categoria celor acuzați, fapt pe care nu-l puteam întâlni în evanghelie. ***Vai nouă***, spune sfântul Simeon, evaluându-și cu smerenie propria nevrednicie în fața înaltei chemări a preoției. Un alt capitol explorează preocuparea în domeniul biblic a doi preoți, personalități de reală anvergură spirituală, fără a fi bibliști și exegeți prin formare - cel

mai mare teolog român și cel mai cunoscut duhovnic și ieromonah român, **Dumitru Stăniloae și Arsenie Boca**. În operele lor au vizat aspecte pe care Mântuitorul le condamnă în Matei 23: fariseismul ca amenințare pentru profesioniștii Scripturii și ai credinței și fățarnicia ca starea care paralizează relația iubitoare a omului față de Dumnezeu și inhibă cel mai mult relațiile dintre persoane. Ideile lor teologice, asemenea unor însemnări pe marginea capitolului 23 mateian, sunt ușor deosebite de exegezele clasice ale bibliștilor. Tocmai acest aspect l-am urmărit în această secțiune, anume viziunea aparte a celor doi teologi, gravitatea pericolului cu care încarcă concepte din Matei 23: fățarnicia, neglijența purificării interioare. Amândoi au reșinut, în texte remarcabile, notele polemice ale conflictului Mântuitorului cu fariseii: demascarea formalismului și replica fariseică ce a constat în reproșuri false și întrebări cu intenții acuzatoare adresate Domnului Hristos.

CUPRINS

Abrevieri

Preliminarii	11
Obiectul cercetării	12
Argumentul tezei-Vaiurile ca exorcisme sau opoziția față de Iisus ca demonizare	13
Poziția teoretică și scopul lucrării	16

PARTEA I

Introducere	18
1. Vai vouă, cărturarilor și fariseilor fățarnici!	19
1.1 Despre vaiuri	19
1.1.1 Structura și conexiunea dintre vaiuri.....	20
1.1.2 Vaiurile în context mediteranean.....	21
1.1.3 Temele vaiurilor.....	21
1.1.4 Comparația dintre fericiri și vaiuri la Matei.....	22
1.1.5 Ghid de utilizare corectă a vaiurilor acestei pericope.....	25
Concluzii.....	25
.	
1.2 Despre ipocrizie	27
1.2.1 Fariseismul e sinonim cu ipocrizia.	27
1.2.2 Ipocrizia: sursa greacă și ebraică a termenului	28
1.2.3 Sensul ipocriziei în Matei 23.....	29
1.2.4 Catalogarea ca fățarnic.....	30
1.2.5 Triunghiul ipocriziei.....	31
1.2.6 Teorii de psihologie despre ipocrizia religioasă.....	31
Concluzii.....	32
.	
1.3 Despre farisei	34
1.3.1 Sursele despre farisei.	34
1.3.2 Fariseii și politica.	35
1.3.3 Momente importante în istoria fariseilor și cărturarilor.....	36
1.3.4 Iisus și fariseii în Evanghelia de la Matei: simpatie și antipatie.....	37

1.3.5 Fariseofobia lui Matei și a comunității sale.....	39
Concluzii.....	40
1.4 Fariseii cei buni și doctrinele cele bune ale fariseilor	41
1.4.1 Problema descrierii negative a fariseilor în Noul Testament,	41
1.4.2 Natura sociologică a perspectivei lui Matei.	42
1.4.3 Flavius Josephus despre farisei.	43
1.4.4 Comparația dintre sectele iudaice.....	43
1.4.5 Teologia fariseică.	45
1.4.6 Credința în învierea morților.....	45
1.4.7 Credința în existența îngerilor.....	46
1.4.8 Acceptarea Tradiției paralele alături de Legea scrisă.	47
1.4.9 Au fost toți fariseii ipocriți?	49
Concluzii.....	52
2. Lacuna abordării capitolului Matei 23 în literatura biblică românească	54
2.1 Matei 23. Fariseii și aspecte ale fariseismului în studii apărute la Sibiu(selectiv)	54
2.2 Fariseii și aspecte ale fariseismului în literatura biblică românească (selectiv)	61
Concluzii.....	72
3. Fariseii în două monografii apărute în 2015.....	73
3.1 Roger Amos	73
3.2 Mary Marshall.....	76
Concluzii.....	77

PARTEA A II A

Analiză exegetică

Introducere.....	78
-------------------------	-----------

A) Matei 23, 1-12. Exegeză și teologie

1. Matei 23,1: Audiența: mulțimile-τοῖς ὄχλοις și ucenicii-τοῖς μαθηταῖς	79
Concluzii.....	83
2. Matei 23, 2-4: Catedra lui Moise și urmașii nevrednici care au ocupat-o.....	84
2.1. Cărturarii și fariseii: ierarhia doctrinară a lui Israel.....	84
2.2. A sta în scaunul lui Moise-un simbol de aroganță intelectuală.....	85

2.3. Domnul Iisus afirmă autoritatea fariseilor și cărturarilor?	87
2.4. Neimitarea liderilor evrei: κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε.....	90
2.5. Leagă sarcini grele-δεσμεύουσιν δὲ φορτία βαρέα.....	93
2.6. Degetul și umărul.....	95
Concluzii.....	97
3. Matei 23, 5-7: raportul Evangheliei cu stima și efortul excesiv pentru înțâietate și ranguri	100
3.1 toate faptele lor le fac ca să fie priviți de oameni.....	100
3.2 își măresc ciucurii de pe poale și își lătesc filacteriile.....	102
3.2.1 Portretizarea grafică a liderilor-poartă însemne speciale.	102
3.2.2 Demonstrația arogantă a evlaviei: exagerea detaliilor garderobei.	105
3.3 le place să stea în capul mesei la ospete.....	106
3.4 (le place să stea) în scaunele dintâi, în sinagogi.....	108
3.4.1 Matei 23, 6 și sensul culpabilizant al lui πρωτο: „πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δεῖπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας”...109	
3.4.2 Sinagoga, un spațiu sacru devenit loc de etalare a înțâietății, apoi loc de persecuție a creștinilor.....	110
3.5. (le place) să li se plece lumea în piețe.....	113
3.5.1 Plecăciunea și vocalizarea salutului ca motivație pentru zelul religios.	113
3.5.2 Agora, loc de afirmare a înțâietății.	114
3.6. (le place) să fie numiți de oameni Rabi.....	115
Concluzii.....	118
4.Matei 23, 8-10. Interdicția utilizării titlurilor rabbi, tată, învățător.....	120
4.1 Ei și voi.	120
4.2 Matei 23,8.....	121
4.2.1 Ῥαββί.	122
4.2.2 διδάσκαλος.....	123
4.2.3 ἄδελφοί.....	124
4.3 Matei 23,9: Învățătura Domnului Hristos despre „tată” ca titlu exclusiv pentru Dumnezeu.....	125
4.4 Matei 23, 10.....	127
4.4.1 Iisus Învățătorul și școala Lui.....	127
4.4. 2 Școala fariseilor și rabinismul.....	131
Concluzii.....	133
5. Matei 23, 11-12: Smerenie și înălțare.....	134
5.1 Matei 23,11: înțâietatea care slujește pe toți.....	134
5.2 Matei 23,12: Iisus Hristos, model de smerire și înălțare.....	136
Concluzii.....	138

B) Matei 23, 13-33. Exegeză și teologie

Introducere.....	139
1. Primul vai(23,13)-efectul legalismului fariseic asupra intrării în împărăția cerurilor.....	140
1.1 „Împărăția cerurilor” la Matei și atitudinea contrară ei din primul vai.....	141
1.2 Prezența Împăratului și a Împărăției.....	143
1.3 Două împărății concurente.....	145
1.4 Pocăința este cheia ușii Împărăției.....	147
1.5 Împărăția cerurilor, planul lui Dumnezeu și liderii care îl zădărnicesc.....	148
Concluzii.	151
2. Al doilea vai(23,15)- eșecul total al efortului prozelitismului fariseilor.....	153
2.1 Mișcarea misionară a lui Israel: convertiri forțate și orizonturi favorabile în Diaspora.....	153
2.2 Evanghelia după Matei, o sursă misionară.....	156
2.3 Metoda lui Hristos de a face ucenici și cea a fariseilor de a face prozeliți	159
2.4 Competiția misionară între Matei și farisei.....	161
2.5 Strategia misionară a lui Matei și a Bisericii: cuvântul dublat de faptă.....	162
2.6 A împrumutat creștinismul paradigma misionară iudaică?	164
Concluzii.	165
3. Al treilea vai(23,16-22)-jurămintele, teren fertil pentru farisei de a se pierde în detalii.....	166
3.1 Teologia jurământului nu are evlavie față de Dumnezeu.....	166
3.2 Cecitatea fariseilor: vaiul al treilea cu trei acuze de orbire.....	170
3.3 Contextualizarea nebuniei(23, 17 și 19) ca lipsă a discernământului la farisei.....	172
Concluzii.	175
4. Al patrulea vai(23,23-24) -acrivie la plantele pământului și nepăsare la poruncile cerului.....	176
4.1 Ultrastrictețea în amănunte ca abuz de Tora.....	176
4.2 Caricaturizarea simțului proporției: țânțarul și cămila.....	180
Concluzii.	182
5. Al cincilea vai (23,25-26)- eșecul fariseilor de a vedea importanța interiorului.....	183
5.1 Polemica pe tema curat-necurat, interior-exterior.....	183
5.2 Atenția la inimă și atenția la mâini	186
5.3 Matei 23, 25- ἀργαῖς καὶ ἀκρασίας- expresii ale arghirofiliei fariseice.....	188
5.4 Agravarea lăcomiei fariseilor-profitul din banul văduvei	191

Concluzii	193
6. Al șaselea vai(23,27-28)- ambivalența mormântului și a fariseului, atractiv la exterior și respingător în interior.....	194
6.1 Păziți-vă puritatea stând departe de morminte și de farisei.....	194
6.2 Varul de pe mormânt și masca fariseului	196
6.3 <i>Anomia</i> (ἀνομία) fariseilor ca păzitori ai Legii.....	198
6.4 Ipocrizia, dublă prezență în vaiul al șaselea.....	199
Concluzii	200
7. Al șaptelea vai(23,29-33)-ostilitatea liderilor față de trimișii lui Dumnezeu.....	202
7.1 Acuza fariseilor de crimă-ὐμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.....	202
7.2 Ornamentarea mormintelor profetilor este percepută negativ de Hristos	206
7.3 Șerpii și viperele ca etichete polemice pentru farisei	208
Concluzii	210

C) Matei 23, 34-39. Exegeză și teologie

Introducere.....	212
1. Amplificarea antifariseismului în Matei 23,34-39.....	214
1.1 Proroci, înțelepți și cărturari- o altă ierarhie instituită de Hristos prin trimitere(ἐγὼ ἀποστέλλω).....	214
1.2 Sângele dreptilor de la A (Abel) la Z (Zaharia)	219
1.3. Generația aceasta.....	221
1.4 Ierusalimul, cetate ucigașă	223
1.5 Casa pustie și Templul dărâmat.....	225
1.6 Binecuvântat este Cel ce vine... ..	226
Concluzii.....	229

PARTEA A III A

Analiză tematică

«Vai vouă, fățarnicilor!»: evaluarea vaiurilor din Matei 23,13-33 ca exorcisme contra demonului fățarniciei.

Opoziția față de Iisus ca demonizare

1. Exorcismul în epoca Noului Testament.....	230
1.1 Concepția despre demoni la evrei și definiții ale unor termeni.....	230
1.2 Abundența exorcismelor în epocă:o explicație.....	232

1.3 Reacția societății la exorcismele lui Iisus.....	234
1.4 Posedarea demonică și tensiunile sociale în Israel.....	235
Concluzii.....	236
2. Matei 12, o anticipare pentru ipoteza vaiurilor ca exorcisme.....	237
2.1 Păcatul împotriva Duhului Sfânt-nuanțe care îi vizează pe farisei. Calomnierea.....	237
2.2 Casa „golită, măturată și împodobită” (Mt 12,45) și aplicarea expresiei la farisei.....	240
2.3 Efectul posesiei demonice la farisei ia forma unui protest antihristic în Matei 12.....	241
2.4 Fariseii exorciști (12,27) și filacteriile(23,5) ca amuletă contra răului.....	243
Concluzii.....	245
3. Certarea fariseilor în Matei 23. «Certarea», termen tehnic pentru exorcisme.....	246
3.1 O teologie a certării duhurilor și anti-teologia certurilor dintre oameni.....	246
3.2 Certuri între două grupuri: mateienii și fariseii.....	248
3.3 Sunt certați de Iisus: ucenicii, demonii, frigurile, vânturile, marea și fariseii.	249
3.4 Matei 23 și Evrei 12,5-13: redactarea vaiurilor ca o <i>certare</i> și ca o <i>biciuire</i> a Domnului.....	251
Concluzii.....	253
4. Domnul Iisus Hristos ca exorcist în Matei 23.....	255
4.1 Ipocrizia din text, demonismul din subtext și violența limbajului exorcizator.....	255
4.2 Exorcismele lui Hristos periclitează profitul fariseilor arghirofilii	257
4.3 Exorcismul din Matei 23: excluderea din scenă a fariseilor sau intenția restaurării lor?	258
4.4 Opțiunea Mântuitorului pentru exorcism.....	260
4.5 Conflictul lui Iisus cu duhurile necurate.....	261
4.6 O exorcizare în absență în Matei 23?	262
4.7 Cuvântul „ <i>gheena</i> ”, un argument al perspectivei exorciste în Matei 23.....	263
Concluzii.....	264
V. Matei 23: vaiurile ca exorcisme.....	266
5.1 Exorcizarea are cuprinsă în ea dragostea dumnezeiască	267
5.2 Premisa abundenței exorcismelor: diavolul, ipocrit și tată al minciunii de la început.....	268
5.3 Matei 23 - „litanie” vaiurilor împotriva duhului fățărniciei.....	269
5.4 Exorcizarea, o confruntare între divin și demonic.....	270
5.5 „ <i>Vai vouă!</i> ”- o formulă exorcistă, de respingere a răului?	271
5.6 Ironia lui Iisus la adresa fariseilor ca exorcizare a ipocriziei.....	273
Concluzii.....	274

6. Ipocrizia-formă a posesiei demonice în Matei 23, 13-33.....	276
6.1 Sorginta demonică a ipocriziei.....	276
6.2 Severitatea excesivă a lui Hristos în alungarea ipocriziei.....	278
6.4 Ipocrizia este admonestată cu asprime și în sursele rabinice.....	280
6.5 Comunitatea lui Matei este ferm avertizată împotriva ipocriziei.....	281
Concluzii.....	282
7. Matei 23, 33: imaginea reptiliană a fariseilor ca argument pentru sorginta demonică a fățărniciei.....	283
7.1 Aportul important al traducerii: ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης	284
7.2 Șerpini, viperele și simbolurile lor	286
7.3 Șerpi, vipere, cărturari, farisei: există o sinonimitate totală?	288
7.4 Matei 23, 33: „osânda gheenei”, alternativa eshatologică a Împărăției cerurilor.....	290
Concluzii.....	291
8. Deformarea Torei prin exegeză și practică, o consecință a posesiei demonice la farisei.....	292
8.1. Demnitatea Scripturii la evrei.....	293
8.2 Diavolul biblist din Matei 4 și exegeza fariseilor compromisă de ipocrizie.....	296
8.3 Moise și Tora în tâlcuirea Domnului Iisus și a fariseilor	299
8.4 Fariseii, protoereticii Scripturilor	302
Concluzii.....	304
Istoria efectelor textului din Matei 23.....	306
1. „Vai vouă!/ Vai nouă!”: liderul spiritual în Matei 23 și Imnul 58 al Sfântului Simeon Noul Teolog.....	307
1.1 Asemănarea Imnului 58 cu Matei 23: critica decadenței liderilor religioși.....	307
1.2 Motivația comună a scrierii celor două documente: datoria de a îndrepta.....	308
1.3 Sfinții Matei și Simeon practică o atitudine cu teme biblice.....	310
1.4 Iisus Hristos(și Matei) în conflict cu fariseii.....	310
1.5 Sfântul Simeon în conflict cu formalismul teologic și bisericesc.....	312
1.6 Prezența vaiurilor: Matei 23 și Imnul 58.....	314
1.7 Ruptura între <i>theoria</i> și <i>praxis</i> la fariseii lui Israel și la clericii nevrednici.....	316
1.8 Curați pe dinafară, murdari înăuntru.....	317
1.9 Scandalul exegetic al fariseilor și neglijența euharistică a clerului.....	318
1.10 Gheena(în Evanghelie)și închisoarea(în Imn), pedepsele păcatelor osândite.....	318
1.11 Pot fi cele două texte suspectate de anticlericalism?	319
ANEXA 1: Neputințele și vinovățiile categoriilor enumerate în Imnul 58.....	321
ANEXA 2: O punere în paralel a textelor din Matei 23 și din Imnul 58.....	325

Concluzii.....	332
----------------	-----

2. Părintele Dumitru Stăniloae și părintele Arsenie Boca despre farisei și fățarnicie.....	333
2.1 Exegeza părintelui Stăniloae, instrument hermeneutic pentru Matei 23.....	334
2.2 Gravitatea justificării răului cu credința în Dumnezeu.....	335
2.3 Fariseii-oameni slabi, dar cu putere mare.....	336
2.4 Iisus Hristos n-a urât pe farisei.....	337
2.5 Fariseul secolului XXI-demonica inversare.....	337
2.6 După farisei nu există convertire. Studiu de caz-femeia păcătoasă.....	338
2.7 Matei 23: o exegeză pentru monahi și preoți	338

Excurs

1. Câteva perspective despre acuratețea și neglijența euharistic-liturgică în Matei 23.....	340
1.1 Introducere: formatul euharistic al interpretării biblice sau Euharistia ca sursă a teologiei biblice.....	340
1.2 Matei 23, 4: „ <i>leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor</i> ”: sarcinile grele și penitența eclezială astăzi. Ipocrizia dublului standard în abordarea Spovedaniei și Euharistiei.....	343
1.2.1.Fariseii, experți în evitarea poverilor.....	343
1.2.2 Matei 23, 4: sarcini grele și epitimii exagerate.....	344
1.3. Matei 23, 5: „ <i>își lădesc filacteriile și își măresc ciucurii de la poale</i> ”. Asemănări și deosebiri între teologia filacteriilor și teologia veșmântului liturgic.....	346
1.3.1 Filacteriile în Scriptură și în epoca rabinică.....	346
1.3.2 Teologia veșmântului liturgic.....	348
1.3.3 Tendințe de evitat.....	349
1.3.4 Accentul pe ținuta vestimentar-liturgică în detrimentul unei pregătiri euharistice adecvate.	350
1.4.Matei 23, 26: „ <i>curățiți mai întâi partea dinăuntru a paharului</i> ” - (gr. τοῦ ποτηρίου) : corectitudine exterioară și impuritate interioară. Prioritatea purificării morale și dovada neglijenței euharistice.....	351
1.4.1 Accentul pe exterior al fariseilor și neglijența euharistică a clerului.....	352
1.4.2 Delicatețea și Împărtășirea cu Trupul lui Hristos.....	353
1.4.3 Dialectica curat-necurat și interior-exterior în cadrul conflictului lui Hristos cu fariseii.....	354

Concluzii finale.....	356
------------------------------	------------

Bibliografie.....	362
Lista de lucrări publicate.....	389
Declarație.....	396